

Πανεπιστήμιο Πατρών

Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και Κοινωνικής Εργασίας

Κοινωνικοποίηση – Ταυτότητες – Απόκλιση
4^η Διάλεξη: 'Μειονότητες στον χώρο της εκπαίδευσης'

Διδάσκουσα: Δώρα Κατσαμώρη

Μειονότητες: εννοιολογικό πλαίσιο

«μια πληθυσμιακή/κοινωνική ομάδα η οποία είναι αποκλεισμένη από βασικούς τομείς της κοινωνίας στην οποία ζει, διαθέτει περιορισμένη πρόσβαση στα κέντρα εξουσίας, βιώνει συλλογικές διακρίσεις και χαρακτηρίζεται γενικά από ένα υποδεέστερο κοινωνικό και πολιτικό στάτους» (Τρουμπέτα, 2001)

Ο Ogbu (1978) προτείνει μία τυπολογία της μειονοτικής θέσης σύμφωνα με τα ακόλουθα κριτήρια: i. ευδιάκριτη ποιότητα των σχέσεων μειονότητας και πλειονότητας, ii. ανάλυση ιστορικής αλλαγής, και iii. διαπολιτισμική δυνατότητα εφαρμογής

ακούσιες/κατ' επιβολή μειονότητες → όπου μεταφέρθηκαν σε ένα μέρος αναγκαστικά, λόγω δουλείας, αποικιοποίησης κ.λπ. → χαρακτηρίζονται από **υστερογενείς πολιτισμικές διαφορές** από την κυρίαρχη ομάδα

εκούσιες/κατ' επιλογή μειονότητες → όπου εγκαταστάθηκαν σε ένα τόπο με τη θέληση τους, αναζητώντας εργασία ή καλύτερες συνθήκες διαβίωσης → χαρακτηρίζονται από **προϋπάρχουσες πολιτισμικές διαφορές** από την κυρίαρχη ομάδα

αυτόνομες μειονότητες → αριθμητικά μικρές ομάδες που δεν υπόκεινται εξολοκλήρου σε συνθήκες καταπίεσης και κυριαρχίας (Ogbu & Simmons, 1998)

Μειονότητες: εννοιολογικό πλαίσιο

Ο όρος «**μειονότητα**» χρησιμοποιείται για να αναφερθούμε σε τέσσερις διαφορετικές κατηγορίες ομάδων: (1) *τους ιθαγενείς ή γηγενείς πληθυσμούς, των οποίων η καταγωγή μπορεί να εντοπιστεί στους αυτόχθονες κατοίκους μιας χώρας* (2) *τις τοπικές μειονότητες, ομάδες με μακροχρόνια πολιτιστική παράδοση* (3) *τις μη εντόπιες μειονότητες ή τους νομάδες, που δεν έχουν ιδιαίτερη σύνδεση με έναν συγκεκριμένο τόπο* (4) *τους μετανάστες* (UNESCO 2007:16)

Ο όρος «**μειονοτική κουλτούρα**» γενικά αναφέρεται στον πολιτισμό των περιθωριοποιημένων ή ευάλωτων ομάδων που ζουν στη σκιά της πλειοψηφίας του πληθυσμού που έχει διαφορετική και κυρίαρχη πολιτισμική ιδεολογία, την «**κουλτούρα της πλειοψηφίας**». (UNESCO 1995: 57)

Η **διαπολιτισμική εκπαίδευση** έχει ως στόχο την αποφυγή των εθνοκεντρικών στάσεων και την προώθηση εκείνων που σχετίζονται με το έθνος. Για αυτόν τον λόγο, η αφομοίωση των μειονοτικών ομάδων στην πλειοψηφούσα ομάδα δεν μπορεί να είναι ο στόχος της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Αντίθετα, αν τα ανθρώπινα δικαιώματα πρόκειται να αντιμετωπιστούν με σοβαρότητα θα πρέπει να διασφαλιστεί ότι οι μειονοτικές ομάδες προστατεύονται και τους εξασφαλίζεται δίκαιη δυνατότητα προσαρμογής (συμμετοχής, δηλαδή, στην κοινωνία με τα διακριτά χαρακτηριστικά τους) ή ενσωμάτωσης (όπου το άτομο καθορίζει ανεξάρτητα τις σχέσεις του με το πολιτιστικό περιβάλλον).

Μειονότητες: εννοιολογικό πλαίσιο

Γλωσσική μειονότητα υφίσταται μόνο στην ταυτόχρονη περίπτωση ύπαρξης και συλλογικής διεκδίκησης διατήρησης της μειονοτικής γλώσσας.

κοινωνική εξουσία → για να υπάρχει μειονότητα απαραίτητο στοιχείο είναι η ύπαρξη της πλειονότητας, ενώ η ύπαρξη μειονοτήτων συνυπάρχει με την δημιουργία του **έθνους - κράτους**.

Ως '**έθνος**' προσλαμβάνεται μια ενότητα πολιτών με κοινή γλώσσα, θρησκεία, ιστορία κ.λπ., ενώ ως **εθνικό κράτος** νοείται μια οντότητα της οποίας τα κρατικά σύνορα ταυτίζονται με τα εθνικά → **εθνικισμός** (ταύτιση εθνικών & πολιτικών ορίων)

«Δύο άνθρωποι ανήκουν στο ίδιο έθνος, αν και μόνο αν, μοιράζονται τον ίδιο πολιτισμό (culture)» & «Δύο άνθρωποι ανήκουν στο ίδιο έθνος, αν και μόνο αν, αναγνωρίζουν ο ένας το άλλο ως μέλος του ίδιου έθνους» Gellner (1992)

«Το έθνος αποτελεί μια ανθρώπινη κοινότητα που φαντάζεται τον εαυτό της ως πολιτική κοινότητα, εγγενώς οριοθετημένη και ταυτόχρονα κυρίαρχη» Anderson (1997)

Μειονότητες: νομοθετικό πλαίσιο

Αρχικά η ύπαρξη μειονοτήτων αποτελούσε ‘απειλή’ για την εδαφική ακεραιότητα & εθνική ομοιογένεια ενός έθνους – κράτους. Με την πάροδο του χρόνου (δεκαετίες ‘60-’70) διατυπώθηκαν νέες προσεγγίσεις γύρω από το ζήτημα σε εσωτερικό & διεθνές επίπεδο (Kymlicka, 2016) → *φορείς διεθνών αναγνωρισμένων δικαιωμάτων*

Η υιοθέτηση της ειδικής θετικής προστασίας των μειονοτήτων ξεκινά μετά το τέλος του Α’ Παγκοσμίου Πολέμου υπό την αιγίδα της Κοινωνίας των Εθνών.

Συνδιάσκεψη Ειρήνης (1919) → 17 κράτη ανέλαβαν υποχρεώσεις σχετικά με το δικαίωμα των μειονοτήτων για ίδρυση και διεύθυνση εκπαιδευτικών ιδρυμάτων αλλά και για εκπαίδευση σε μειονοτική γλώσσα στο επίπεδο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Στη συνέχεια, πληθώρα νομικών κειμένων, όπως η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η Διεθνής Σύμβαση κατά των Διακρίσεων στην Εκπαίδευση, η Σύμβαση – Πλαίσιο για την προστασία των εθνικών μειονοτήτων, κάνουν λόγο για την δυνατότητα οργάνωσης της εκπαίδευσης σε μειονοτική γλώσσα.

Στόχος → i. εξάλειψη διακρίσεων, ii. προστασία ατομικών δικαιωμάτων, iii. διατήρηση ‘ταυτότητας’, μέρος της οποίας αποτελεί η μητρική γλώσσα

Μειονότητες: νομοθετικό πλαίσιο

- ❖ Ηνωμένα Έθνη → *Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων* (1948)

Η εκπαίδευση θα πρέπει να αποβλέπει στην πλήρη ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας και την ενίσχυση του σεβασμού των ανθρώπινων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών. Θα πρέπει να προωθεί την κατανόηση, την ανεκτικότητα και τη φιλία μεταξύ όλων των εθνών, των φυλετικών και θρησκευτικών ομάδων και θα πρέπει να προάγει τις δραστηριότητες των Ηνωμένων Εθνών για τη διατήρηση της ειρήνης. (Άρθρο 26)

- ❖ Το Συμβούλιο της Ευρώπης → *Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών* (1953)

- ❖ Ευρωπαϊκή Επιτροπή
 - πρόγραμμα Erasmus
 - 2008 το «Ευρωπαϊκό Έτος Διαπολιτισμικού Διαλόγου» → συνεργασία μεταξύ των διαφορετικών τομέων, μέσω της προώθησης & της ανάπτυξης πρωτοβουλιών που επιτυγχάνουν τη σύγκλιση των διαφορετικών κοινοτήτων και κοινωνικών ομάδων, και μέσω της προσέγγισης του διαπολιτισμικού διαλόγου από διαφορετικές προοπτικές

Μειονότητες: Η περίπτωση της Ελλάδας

19ος αιώνας → διάλυση Οθωμανικής Αυτοκρατορίας & συγκρότηση μειονοτήτων στα Βαλκάνια.

Στην Ελλάδα, η μόνη θεσμικά αναγνωρισμένη μειονότητα είναι η μουσουλμανική μειονότητα στην Δυτική Θράκη, η οποία αναγνωρίστηκε με την Συνθήκη της Λωζάννης (1923) → *αναγνώριση ως θρησκευτική μειονότητα με πλήρη κατοχύρωση όλων των δικαιωμάτων*

Η εν λόγω μειονότητα χαρακτηρίζεται από μεγάλη ανομοιογένεια με κοινό στοιχείο την *θρησκευτική τους ταυτότητα* → 3 εθνοτικές ομάδες: i. πομάκουι, ii. τουρκόφωνοι/μειονοτικοί τούρκοι, iii. τσιγγάνοι

εκπαιδευτικά δικαιώματα → υποχρέωση του κράτους παροχής εκπαίδευσης στη μητρική γλώσσα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, δυνατότητα υποχρεωτικής διδασκαλίας και της επίσημης γλώσσας όπως και το δικαίωμα κατ' αναλογία καταμερισμού των δημοσίων δαπανών στη λειτουργία μειονοτικών σχολείων

Το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων (ΥΠ.Π.Ε.Θ), από την δεκαετία του '90, έχει προβεί σε θεσμικές και διοικητικές παρεμβάσεις με στόχο την άρση του κοινωνικού & εκπαιδευτικού αποκλεισμού για τα μέλη της μειονότητας → κατάργηση διακρίσεων μεταξύ εκπαιδευτικών, αλλαγές στην στελέχωση των μειονοτικών σχολείων, βελτίωση σχολικών κτηρίων, εκπόνηση του Προγράμματος Εκπαίδευσης Μουσουλμανοπαίδων για τα παιδιά της μειονότητας, κτλ

Μοντέλα διαχείριση ετερότητας στην εκπαίδευση

❖ **Μονοπολιτισμικά μοντέλα εκπαίδευσης**

- ☐ μοντέλο αφομοίωσης
- ☐ μοντέλο ενσωμάτωσης

❖ **Πλουραλιστικά μοντέλα εκπαίδευσης**

- ☐ πολυπολιτισμικό μοντέλο
- ☐ αντιρατσιστικό μοντέλο
- ☐ διαπολιτισμικό μοντέλο

Μοντέλα διαχείριση ετερότητας στην εκπαίδευση

❖ Μονοπολιτισμικά μοντέλα εκπαίδευσης

□ μοντέλο αφομοίωσης

Το **έθνος** αποτελεί ένα ενιαίο εθνικό και πολιτισμικό σύνολο, όπου όλα τα άτομα, ανεξαρτήτου εθνικής ή φυλετικής προέλευσης, συμμετέχουν στην καθημερινή ζωή μιας κοινωνίας, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η εθνική τους προέλευση → στόχος η **‘απορρόφησή’** τους από το γηγενή πληθυσμό.

Η διατήρηση των εθνικών και πολιτισμικών δεσμών από μέρους της μειονότητας αποδεικνύει ότι δεν έχουν καταφέρει να ενσωματωθούν στην κοινωνία με αποτέλεσμα να μην μπορούν να ωφεληθούν από την κοινωνική και οικονομική κινητικότητα που τους προσφέρει η σύγχρονη κοινωνία.

Σχολείο → θεωρεί ως ‘έλλειμμα’ τις ιδιαιτερότητες των μαθητών/ριών με μεταναστευτική/προσφυγική εμπειρία & οφείλει να τους/ις ενσωματώσει. Στόχος: *i. εκμάθηση επικρατούσας γλώσσας/γλώσσας χώρας υποδοχής, ii. ‘εγκατάλειψη’ μητρικής γλώσσας, iii. ‘απώλεια’ δικής της ταυτότητας (‘melting pot’) → αγνοεί τον πολιτισμό τους*

Μοντέλα διαχείριση ετερότητας στην εκπαίδευση

❖ Μονοπολιτισμικά μοντέλα εκπαίδευσης

□ μοντέλο ενσωμάτωσης

Μετεξέλιξη του όρου «αφομοίωση» σε «ενσωμάτωση», καθώς δεν συντελείται κάποια ουσιαστική αλλαγή στάσης & πολιτικής. Αναγνώριση του νέου πολιτισμού που κάθε μεταναστευτική ομάδα 'κουβαλάει', ωστόσο, ο στόχος παραμένει η δημιουργία μίας **«πολιτισμικά ομοιογενούς» κοινωνίας**. Συνεπώς, η διασφάλιση της πολιτισμικής ετερότητας είναι αποδεκτή μόνο στο πλαίσιο του ιδιωτικού βίου, όπου δεν 'απειλείται' ο πολιτισμός της κυρίαρχης κοινωνίας.

Σχολείο → ενθαρρύνει την ενσωμάτωση μέσα από προγράμματα ενίσχυσης, στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας, όπου αναδεικνύονται και προβάλλονται τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά της χώρας υποδοχής, προκειμένου να εξοικειωθούν με αυτά. Η ανάγκη διατήρησης της μητρικής γλώσσας δεν προβάλλεται/αναγνωρίζεται.

Μοντέλα διαχείριση ετερότητας στην εκπαίδευση

❖ Πλουραλιστικά μοντέλα εκπαίδευσης

□ πολυπολιτισμικό μοντέλο

δεκαετία 1970 → ως απάντηση στις διεκδικήσεις των μειονοτικών ομάδων για διασφάλιση πολιτικών δικαιωμάτων & κατάργηση των διακρίσεων στους τομείς της εκπαίδευσης και της εργασίας. Στόχος αποτελεί η αναγνώριση, από μέρους της πλειοψηφίας, της ανάγκης για σεβασμό & διατήρηση των πολιτισμικών χαρακτηριστικών κάθε ομάδας πληθυσμού → καλλιέργεια **ανεκτικότητας** ως απάντησης *εξάλειψης του ρατσισμού*

Ως κριτήριο πολυπολιτισμικότητας ορίζεται η ύπαρξη διαφορετικών, απόλυτα διακριτών, κλειστών, ομοιογενών και στατικών πολιτισμικών ταυτοτήτων/ εθνοτήτων/εθνοπολιτισμικών ομάδων. Η πολιτισμική πολυμορφία αναφέρεται στην ενσωμάτωση των πτυχών των άλλων πολιτισμών από το ίδιο το άτομο

Σχολείο → εξασφάλιση ίσων ευκαιριών μάθησης προς όλους/ες χωρίς κανενός είδους διάκριση. Υιοθέτηση σχολικών πρακτικών & δημιουργία εκπαιδευτικού υλικού με στόχο την ανάδειξη και την προβολή του πολιτισμού & της μητρικής γλώσσας κάθε παιδιού → δημιουργία παράλληλων εκπαιδευτικών προγραμμάτων

****Κίνδυνος δημιουργία παράλληλων κοινωνιών μέσα στην κυρίαρχη κοινωνία**

Μοντέλα διαχείριση ετερότητας στην εκπαίδευση

❖ Πλουραλιστικά μοντέλα εκπαίδευσης

□ αντιρατσιστικό μοντέλο

δεκαετία 1980 (Ην. Βασίλειο & ΗΠΑ) → Στόχος η καταπολέμηση του **‘θεσμικού ρατσισμού’**, ο οποίος εμφανίζεται σε όλες τις πτυχές της κοινωνικής μας ζωής.

Σχολείο → αλλαγές στο θεσμικό πλαίσιο με στόχο την εξάλειψη κάθε είδους φυλετικών διακρίσεων σε βάρος παιδιών με μεταναστευτική/προσφυγική εμπειρία. Οι αλλαγές αφορούν στα i. σχολικά εγχειρίδια, ii. προγράμματα σπουδών με μονοπολιτισμικό προσανατολισμό, iii. συμμετοχή/ανάληψη θέσεων ατόμων από τις μειονοτικές ομάδες στο πλαίσιο της σχολικής ζωής.

****** Κίνδυνος το σχολείο να μετατραπεί σε πεδίο ανταγωνισμού ανάμεσα σε κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις.

Μοντέλα διαχείριση ετερότητας στην εκπαίδευση

❖ Πλουραλιστικά μοντέλα εκπαίδευσης

□ διαπολιτισμικό μοντέλο

δεκαετία 1980 → ανάγκη διαχείρισης εθνοπολιτισμικών διαφορών

1990 → επίπεδο εκπαιδευτικής πολιτικής λόγω της άφιξης του μεταναστευτικού ρεύματος από χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, των Βαλκανίων & Ασιατών και Αφρικανών χωρών

πολυπολιτισμικότητα → το δεδομένο, το «τί είναι» # **διαπολιτισμικότητα** → το ζητούμενο, το «τί θα έπρεπε να είναι»

Διαπολιτισμικός → μια διαλεκτική σχέση, μια δυναμική διαδικασία αλληλεπίδρασης και αμοιβαίας αναγνώρισης και συνεργασίας ανάμεσα σε άτομα διαφόρων εθνικών ομάδων. Δεν αρκεί απλά η συνύπαρξη.

Σχολείο → σεβασμός & ανάδειξη της διαφορετικότητας (πολιτισμός/γλώσσα) μέσα ενέργειες αλληλεπίδρασης & συνεργασίας.

Ετερότητα στην εκπαίδευση: ταυτότητες υπό διαπραγμάτευση (Jim Cummins)

Για τον Jim Cummins 'οι ανθρώπινες σχέσεις βρίσκονται στην καρδιά της σχολικής πρακτικής' → διαμόρφωση ειδικών σχέσεων εξουσίας ανάμεσα στην κυρίαρχη ομάδα & την πολιτισμικά/γλωσσικά διαφορετική ομάδα, οι οποίες ευθύνονται για τα στερεότυπα επιτυχίας/αποτυχίας δίγλωσσων μαθητών/ριών στο σχολείο.

Ο ρόλος του/ης εκπαιδευτικού είναι είτε να αναπαράγει είτε να αμφισβητήσει αυτές τις σχέσεις. Η διαδικασία διαπραγμάτευσης ταυτοτήτων ενυπάρχει σε κάθε σχέση αλληλεπίδρασης μεταξύ μαθητών/ριών & εκπαιδευτικού & αποτελεί αναγκαία συνθήκη για να συντελεστεί η μάθηση → *ο ένας διαμορφώνει την ταυτότητα του από τον άλλο*

Ο/Η εκπαιδευτικός καλείται να δημιουργήσει μία *συνεργατική σχέση* τον/ην μαθητή/ρια που να επιτρέπει την μάθηση → **συνεργατικές σχέσεις** (από κοινού διαμόρφωση – ενδυνάμωση παιδιών) # **εξουσιαστικές σχέσεις** (επίπεδο γνώσης & διαπροσωπικών σχέσεων)

Ετερότητα στην εκπαίδευση: ταυτότητες υπό διαπραγμάτευση (Jim Cummins)

Όταν η γλώσσα, οι εμπειρίες & ο πολιτισμός των μαθητών/ριών αγνοούνται ή αποκλείονται στις σχέσεις αλληλεπίδρασης μέσα στην τάξη, **τότε οι μαθητές/ριες ξεκινούν από μειονεκτική θέση.**

Η ανάδειξη & η καλλιέργεια του πολιτισμού & της γλώσσας των πολιτισμικά διαφερόντων μαθητών/ριών μέσα στην τάξη, σε συνδυασμό με την συνεργασία στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας με τους γονείς αυτών συμβάλλουν στην εξάλειψη σχετικών προκαταλήψεων → κατωτερότητα/αδιαφορία, κτλ

Ο τρόπος με τον οποίο οι ταυτότητες είναι υπό διαπραγμάτευση στο περιβάλλον του σχολείου, μεταξύ εκπαιδευτικών, μαθητών/ριών & κοινοτήτων, είναι συνδεδεμένος με τα πρότυπα σχέσεων εξουσίας που ενυπάρχουν στην ευρύτερη κοινωνία.

Εξουσιαστικές σχέσεις → κυρίαρχη ομάδα # υποτελής ομάδα (άτομο ή χώρα)

Η κυρίαρχη ομάδα προσδιορίζει την υποτελή ομάδα ως κατώτερη, ορίζοντας έτσι αυτομάτως τον εαυτό της ως ανώτερο → **επιβολή δύναμη πάνω στους άλλους**

Ετερότητα στην εκπαίδευση: ταυτότητες υπό διαπραγμάτευση (Jim Cummins)

συνεργατικές σχέσεις → ενδυνάμωση μέσω της συνεργασίας, όπου η αποδοχή της ταυτότητας & η δύναμη για αλλαγή είναι εμφανής → **η δύναμη δημιουργείται μαζί με τους άλλους**

Η **ενδυνάμωση** ορίζεται ως η **συνεργατική δημιουργία δύναμης** → ασφαλής αίσθηση ταυτότητας & η φωνή τους θα ακουστεί ως ενεργά μέλη της μαθησιακής κοινότητας της τάξης

οι ταυτότητες ανασχηματίζονται διαρκώς μέσα από τις εμπειρίες & τις σχέσεις μας → πολλαπλές όψεις, όπου κάποιες είναι δύσκολο/αδύνατο να αλλάξουν & άλλες που είναι εύπλαστες/επιδεκτικές τροποποίησης

οι σχέσεις αλληλεπίδρασης εκπαιδευτικών & μαθητών/ριών αντικατοπτρίζουν τον τρόπο με τον οποίο έχουν προσδιορίσει τον δικό τους ρόλο/την δική τους ταυτότητα ως εκπαιδευτικοί → i. δυνατότητες μαθητών/ριών & ii. μηνύματα για την συνεισφορά τους

τριγωνικό σχήμα εικόνων → i. εικόνα ως εκπαιδευτικοί, ii. εικόνα δυνατοτήτων επιλογής ταυτότητας που προσφέρουμε στους/ις μαθητές/ριες, iii. εικόνα της κοινωνίας

Διαπολιτισμική Εκπαίδευση

Η **διαπολιτισμικότητα** είναι η ενεργός διάσταση της ποικιλομορφίας. Σε συνδυασμό με την πολυπολιτισμικότητα και την πολιτισμική πολυμορφία, προϋποθέτει την αλληλεπίδραση των ατόμων, των ομάδων και των κοινοτήτων. «Ως εργαλείο για την εκμάθηση της δημοκρατίας, η διαπολιτισμική εκπαίδευση δημιουργεί σκόπιμα τέτοιες καταστάσεις ανταλλαγής, αμοιβαίας επιρροής και πολιτιστικής διασταύρωσης. Σκοπός ενός τέτοιου εργαλείου είναι να ενισχύσει την ποικιλομορφία και την πολυπλοκότητα μέσω ενός σταθερού πολιτιστικού δυναμικού» (Συμβούλιο της Ευρώπης 2003:28).

Η πολυπολιτισμικότητα και η διαπολιτισμικότητα στην εκπαίδευση είναι δύο ξεχωριστές έννοιες:

Κατά παράδοση, έχουν υπάρξει δύο προσεγγίσεις: η **πολυπολιτισμική εκπαίδευση** και η **διαπολιτισμική εκπαίδευση**.

- i. η πολυπολιτισμική εκπαίδευση χρησιμοποιεί την εκμάθηση άλλων πολιτισμών με σκοπό την καλλιέργεια της **αποδοχής**, ή τουλάχιστον της **ανοχής**, αυτών των πολιτισμών.
- ii. η διαπολιτισμική εκπαίδευση έχει ως στόχο να υπερβεί την παθητική συνύπαρξη, να επιτύχει έναν **αναπτυσσόμενο και βιώσιμο τρόπο συμβίωσης** στις πολυπολιτισμικές κοινωνίες μέσα από την ανάπτυξη της κατανόησης, του σεβασμού και του διαλόγου μεταξύ των διαφορετικών πολιτιστικών ομάδων. (UNESCO 2007:18)

Αρχές της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης

Οι οδηγίες της UNESCO (2007:32) καθιερώνουν τρεις γενικές αρχές για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση, οι οποίες μπορούν να χρησιμεύσουν ως γενικοί στόχοι:

Αρχή I: Η διαπολιτισμική εκπαίδευση σέβεται την πολιτιστική ταυτότητα του/ης μαθητή/ριας μέσω της παροχής πολιτιστικά κατάλληλης και αντίστοιχης ποιοτικής εκπαίδευσης για όλους/ες.

Αρχή II: Η διαπολιτισμική εκπαίδευση παρέχει σε κάθε μαθητή/ρια την πολιτιστική γνώση και τις απαραίτητες στάσεις και δεξιότητες για την επίτευξη ενεργούς και πλήρους συμμετοχής στην κοινωνία.

Αρχή III: Η διαπολιτισμική εκπαίδευση παρέχει σε όλους τους/ις μαθητές/ριες την πολιτιστική γνώση, τις στάσεις και τις δεξιότητες που τους επιτρέπουν να συμβάλλουν στον σεβασμό, την κατανόηση και την αλληλεγγύη μεταξύ των ατόμων, αλλά και των εθνοτικών, κοινωνικών, πολιτιστικών και θρησκευτικών ομάδων και εθνών.

Διαπολιτισμική Εκπαίδευση

Στις μέρες μας, η ανάγκη αφορά στον μετασχηματισμό της σύγχρονης πολυπολιτισμικής κοινωνίας σε μία διαπολιτισμική δημοκρατική κοινωνία → *ανάγκη αλληλεπίδρασης των πολιτισμών, σε πλαίσιο αναζήτησης δυνατοτήτων αναμόρφωσης των εκπαιδευτικών συστημάτων στις πολυπολιτισμικές κοινωνίες*

N2413/1996 → αναγνώριση πολυπολιτισμικότητας της ελληνικής κοινωνίας & καθιέρωση της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Σκοπός της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι η *«οργάνωση και λειτουργία σχολικών μονάδων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για την παροχή εκπαίδευσης σε νέους με εκπαιδευτικές, κοινωνικές, πολιτιστικές ή μορφωτικές ιδιαιτερότητες»*.

- ίδρυση *Ινστιτούτου Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (Ι.Π.Ο.Δ.Ε.)*, ως επίσημο συμβουλευτικό όργανο της πολιτείας, το οποίο καταργήθηκε το 2011 με την ίδρυση του ΙΕΠ
- πρόβλεψη για ίδρυση σχολείων διαπολιτισμικής εκπαίδευσης

Διαπολιτισμική Επικοινωνία

Σύμφωνα με το αξίωμα του Habermas, τρία είναι τα δομικά στοιχεία της επικοινωνίας: *i. ο πολιτισμός, ii. η κοινωνία & iii. η προσωπικότητα.*

Συνεπώς, η αποτελεσματική διαπολιτισμική επικοινωνία έχει ως αφετηρία της την επίγνωση ότι αυτός που βρίσκεται απέναντι μας ανήκει σε μια διαφορετική πολιτισμική πραγματικότητα (Κεσίδου 2007).

τρεις διαστάσεις της διαπολιτισμικής επικοινωνίας: *i. η αντιληπτική διαδικασία, ii. η λεκτική, και iii. η μη λεκτική συμπεριφορά*

Η διαπολιτισμική επικοινωνία στο σχολείο αποτελεί μια ευκαιρία για όλους τους/ις εμπλεκόμενους/ες να διεκδικούν την ατομική και πολιτισμική ταυτότητά τους και να την αντιληφθούν ως ρευστή και μεταβαλλόμενη ανάλογα με την περίπτωση και να προσεγγίσουν τους πολιτισμικά άλλους **με ανεκτικότητα, χωρίς στερεότυπα και προκαταλήψεις**

Η αναγνώριση των πολιτισμικών διαφορών δεν αρκεί για τη διαπολιτισμική επικοινωνία → απαιτείται η **«διαπολιτισμική δεξιότητα ή επάρκεια»**

Διαπολιτισμική Επικοινωνία

«διαπολιτισμική δεξιότητα ή επάρκεια» → ικανότητα για κατάλληλη συμπεριφορά και αποτελεσματική επικοινωνία σε συνθήκες διαπολιτισμικής αλληλεπίδρασης με σκοπό όχι μόνο την κατανόηση, αλλά και την αποδοχή ανθρώπων που ανήκουν σε διαφορετικούς πολιτισμούς.

Η διαπολιτισμική δεξιότητα μπορεί να νοηθεί ως αποτέλεσμα μιας διαδικασίας πολιτισμικής μάθησης με διάφορους επιμέρους στόχους, όπως:

- ο έλεγχος της αντιληπτικής ικανότητας,
- η συνειδητοποίηση των πολιτισμικών συντεταγμένων, αναφορών και προσδιορισμών της συμπεριφοράς μας,
- η ευαισθητοποίηση στην πρόσληψη και αντίληψη των πολιτισμικών διαφορών,
- ο αναστοχασμός γύρω από την οικεία εθνοκεντρική στάση,
- η ανάπτυξη και καλλιέργεια της ικανότητας για εν-συναίσθηση και αλλαγή προοπτικής,
- η διεύρυνση των πρακτικών της καθημερινότητας μέσα από την αλλαγή των αυτοματοποιημένων συμπεριφορών (Παπαδοπούλου κ.ά. 2006)

Διαπολιτισμική Εκπαίδευση: ο ρόλος του σχολείου

Δημιουργία i. εξατομικευμένου & ευέλικτου προγράμματος ενίσχυσης των αδύναμων μαθητών/ριών στο πλαίσιο του διευρυμένου ωραρίου (ολοήμερο σχολείο), ii. υλοποίηση ετήσιων ‘υποχρεωτικών’ επιμορφωτικών σεμιναρίων επιμόρφωσης, iii. ειδικά προγράμματα διαπολιτισμικών δρώμενων με την συμμετοχή παιδιών & γονέων

Δεξιότητες εκπαιδευτικού:

- α. κατανόηση της πολυπολιτισμικότητας και των επιπτώσεών της στην σχολική κοινότητα
- β. κατανόηση σχετικών εννοιών, όπως εθνικότητα, διαφορετικότητα, μειονοτικές ομάδες
- γ. ικανότητα κατάλληλης χρήσης δεξιοτήτων της συμβουλευτικής σε μαθητές/ριες που ανήκουν σε μειονοτικές ομάδες
- δ. ανάδειξη αξιών της πολυπολιτισμικότητας σε ένα γενικότερο πλαίσιο
 - καλλιέργεια & ανάδειξη των δημοκρατικών αξιών, όπως η ισότητα, η δικαιοσύνη, η ανεκτικότητα και της αλληλεγγύης

απόκτηση **πολυπολιτισμικής επάρκειας** → δυναμική και συνεχιζόμενη διαδικασία (Sue and Sue, 1990)

Το σύγχρονο σχολείο

Ο Cummins (2005) αναφέρει ότι το σύγχρονο σχολείο θα πρέπει να λαμβάνει σοβαρά υπόψη, κατά τον σχεδιασμό του, το στοιχείο της **πολιτισμικής ετερότητας**, ως βασικό χαρακτηριστικό της σύγχρονης κοινωνίας. Αίτια αυτής η μετανάστευση, καθώς και η έντονη τεχνολογική ανάπτυξη.

❖ **συνεκπαίδευση και συμπεριληπτική μάθηση (1990)**

Η συμπεριληπτική εκπαίδευση αναζητά τους παράγοντες που λειτουργούν με ανασταλτικό τρόπο στη φοίτηση και την συμμετοχή των μαθητών/ριών με 'ιδιαιτερότητες' και να τους εκμηδενίσει → ιδιαιτερότητες που αφορούν την εθνική ταυτότητα, το φύλο, την κοινωνική καταγωγή, τυχόν αναπηρίες, τις σεξουαλικές προτιμήσεις, κτλ

Συνεπώς, η συμπεριληπτική εκπαίδευση εστιάζει στο σύνολο του μαθητικού πληθυσμού, ανεξαρτήτως διαφορετικού πολιτισμικού, εθνικού ή άλλου υπόβαθρου. Ο πρωταρχικός σκοπός της συμπερίληψης είναι η οικοδόμηση ενός συστήματος που μπορεί να ικανοποιήσει τις διαφοροποιημένες ανάγκες όλου του πληθυσμού και όχι μόνο ενός μέρους αυτών (Αγγελίδης, 2011)

Το σύγχρονο σχολείο

Η **συμπεριληπτική εκπαίδευση** για να φτάσει στη σημερινή μορφή της υπήρξαν προγενέστερα βήματα, όπως αυτά της «ενσωμάτωσης» και της «ένταξης». Η «ενσωμάτωση» βασιζόταν σε μια αφομοιωτική πολιτική σχετικά με τα ιδιαίτερα γνωρίσματα του κάθε ατόμου. Συνεπώς, το άτομο έπρεπε να αποκτήσει χαρακτηριστικά της πλειοψηφίας και να αφομοιωθεί μέσα σε αυτή, χωρίς να διατηρεί τα δικά του ξεχωριστά γνωρίσματα και χαρακτηριστικά (Σούλης, 2002). Στην περίπτωση της «ένταξης», ο θεσμός επικρίθηκε λόγω της χαμηλής εκπαιδευτικής ποιότητας που προσέφερε (Vislie, 2003) → παραπέμπει σε διαδικασίες ενεργού συμμετοχής και ενσωμάτωσης ενός ατόμου στο κοινωνικό σώμα, προκειμένου το άτομο να καταστεί αδιάσπαστο «μέρος ενός συγκροτημένου συνόλου» (Μπαμπινιώτης 1998, 622)

Ανάγκη για την εύρεση τρόπων δόμησης της εκπαίδευσης προκειμένου να επιτυγχάνεται η προώθηση της κοινωνικής συνοχής (Armstrong, Armstrong & Spandagou, 2011) → επίτευξη μίας κοινής & ποιοτικής εκπαίδευσης απαλλαγμένης από κάθε είδους διακρίσεις και αποκλεισμούς

Στόχος αποτελεί η καλλιέργεια και η προώθηση εκπαιδευτικών στρατηγικών που συμβάλλουν στην ανάπτυξη συμπεριφορών αποδοχής και σεβασμού των άλλων με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους & επιδιώκουν να εξασφαλίσουν ίσες ευκαιρίες εκπαίδευσης σε όλους

Το σύγχρονο σχολείο

Βασική επιδίωξη είναι η νέα γνώση να αποτελεί προνόμιο όλων των μαθητών/ριών, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη το πολιτισμικό, γλωσσικό ή κοινωνικό υπόβαθρό τους, με σεβασμό πάντα στα ατομικά τους χαρακτηριστικά (Cummins, 2016).

Οι διαδικασίες της διαπολιτισμικής συνάντησης και επικοινωνίας συνιστούν **κοινωνικά διαμεσολαβημένες διαδικασίες** → το αποτέλεσμα της έκβασής τους, θετικό ή αρνητικό, εξαρτάται από τις ευρύτερες δομικές συνθήκες (π.χ. ανισότητες) & τις διαφορές ισχύος που χαρακτηρίζουν τις κοινωνικές θέσεις των υποκειμένων

Οι «διαφορετικοί» συναντιούνται πάντοτε μέσα σε ένα διαμορφωμένο πλαίσιο κοινωνικών συνθηκών (π.χ. κυρίαρχες ιδεολογίες περί μετανάστευσης και μεταναστών, περί διαφορετικότητας και ισότητας), αρθρώνουν λόγο και ερμηνεύουν γεγονότα και καταστάσεις μέσα από συγκεκριμένες κοινωνικές θέσεις (αυτές χαρακτηρίζονται από δυνατότητες και περιορισμούς) και αντίστοιχες ταυτότητες (μέλη της πλειονότητας ή της μειονότητας) → σημείο αναφοράς της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης οφείλουν να αποτελούν και οι εκάστοτε συγκεκριμένες κοινωνικές συνθήκες και οι επιρροές που αυτές (μπορεί να) ασκούν στις διαπολιτισμικές επαφές

Αρχαίοι μύθοι

— Υπάρχει ένας αρχαίος μύθος από την Ινδία για τη θαλάσσια χελώνα, λέει ο μπαμπάς του Σαμπέρ. Στα αρχαία χρόνια οι άνθρωποι πίστευαν ότι τρεις ελέφαντες κουβαλούσαν τη Γη στις ράχες τους. Αυτούς τους ελέφαντες τους κουβαλούσε πάνω στο καβούκι της μια τεράστια θαλάσσια χελώνα. Η χελώνα κολυμπούσε σε μια θάλασσα χωρίς αρχή και τέλος. Λένε πως, αν η χελώνα πάψει να υπάρχει, οι ελέφαντες θα χάσουν την ισορροπία τους. Τότε η Γη θα γλιστρήσει από τις ράχες τους και θα χαθεί.

— Και στην αρχαία Ελλάδα πίστευαν ότι η θαλάσσια χελώνα ήταν σπουδαίο ζώο, λέει η μαμά του Ορφέα. Γι' αυτό την είχαν σχεδιάσει πάνω σε νομίσματα. Έλεγαν ότι ήταν το αγαπημένο ζώο της Αφροδίτης, της θεάς της ομορφιάς.

— Παλιά οι ψαράδες πίστευαν ότι θα είχαν καλό ταξίδι αν έβλεπαν χελώνα να κολυμπάει δεξιά από τη βάρκα τους. Όταν έβλεπαν τη χελώνα αριστερά, πίστευαν ότι θα είχαν κακό ταξίδι, συμπληρώνει ο μπαμπάς της Αγγελικής.

Σχολικό εγχειρίδιο της Γλώσσας της Α΄ Δημοτικού

Βιβλιογραφία

- Γκόβαρης. Χ. (2019). *Διαπολιτισμική Διδασκαλία και Μάθηση στο Σχολείο – Προβληματισμοί, Θέσεις και Προτάσεις*. Οδηγός Εκπαιδευτικού ανά βαθμίδα υποχρεωτικής εκπαίδευσης για την εκπαιδευτική ένταξη παιδιών προσφύγων
(https://iep.edu.gr/images/IEP/EPISTIMONIKI_YPIRESIA/Epist_Monades/A_Kyklos/Diapolitismiki/2019/04_10_2019/odigos_ekpaideftikou_g_tomos_gymnasio.pdf)
- Κεσίδου, Α. Στόχοι και κατευθύνσεις στη διαπολιτισμική εκπαίδευση. Μοντέλα διαχείρισης της ετερότητας. Α.Π.Θ.
- Μυλωνάκου-Κέκε, Η. (2019). Σχολείο, Οικογένεια και Κοινότητα. Συνεργασία, Ενδυνάμωση και Ανάπτυξη. Αθήνα: ΑΡΜΟΣ
- Παπαδοπούλου, Β./ Κεσίδου, Α./ Σταυρίδου-Bausewein, Γ. (2006), «Η ανάπτυξη της διαπολιτισμικής δεξιότητας στην αρχική εκπαίδευση και την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών: η περίπτωση μιας πιλοτικής εφαρμογής», στο: Χατζηδήμου, Δ./ Βιτσιλάκη, Χ. [επιμ.], Το σχολείο στην κοινωνία της πληροφορίας και της πολυπολιτισμικότητας, Πρακτικά 11ου Διεθνούς Συνεδρίου της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος, Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη, 779-789
- Συμβούλιο της Ευρώπης. Διαπολιτισμικές Δεξιότητες για όλους. Προετοιμασία για την ζωή σε ένα ετερογενή κόσμο. (<https://rm.coe.int/intercultural-competence-for-all-gr/16808ce20b>)
- Cummins, J. (2016). Reflections on Cummins (1980)," The Cross-Lingual Dimensions of Language Proficiency: Implications for Bilingual Education and the Optimal Age Issue". *tesol QUARTERLY*, 50(4)
- Cummins, J. (2003). Ταυτότητες υπό διαπραγμάτευση: Εκπαίδευση με σκοπό την ενδυνάμωση σε μια κοινωνία της ετερότητας, Αθήνα: Gutenberg